

**КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ОГІЄНКА
ІСТОРИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ**

Дипломна робота

магістра

з теми:

**РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКИХ КУЛЬТУРНИХ ВЗАЄМИН
У ПОСТКОМУНІСТИЧНИЙ ПЕРІОД**

Виконав: магістрант

спеціальності 014

Середня освіта (Історія)

заочної форми навчання

Пічура Олег Віталійович

Науковий керівник:

доктор історичних наук,

професор кафедри всесвітньої історії

Баженов Лев Васильович

Кам'янець-Подільський – 2019

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ІСТОРИОГРАФІЯ ТА ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА РОБОТИ.....	7
1.1. Історіографія питання.....	7
1.2. Джерельна база роботи.....	14
РОЗДІЛ 2. ОСНОВНІ НАПРЯМКИ УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКОЇ КУЛЬТУРНОЇ СПІВПРАЦІ.....	19
2.1. Співпраця у сфері науки та освіти.....	19
2.2. Взаємодія у галузі молодіжної політики і спорту.....	33
2.3. Співробітництво на ниві культури та мистецтва.....	43
РОЗДІЛ 3. МІЖНАЦІОНАЛЬНІ ТА ОСОБИСТІ УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКІ ВЗАЄМИНИ.....	56
3.1. Туристична діяльність та її потенціал у покращенні стосунків між двома народами.....	56
3.2. Питання спільної історії та національної пам'яті в українсько-польських стосунках.....	68
ВИСНОВКИ.....	86
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ.....	90

ВСТУП

Актуальність теми. З виникненням у Європі нової геополітичної ситуації, пов'язаної із розширенням Європейського Союзу, роль співробітництва між країнами дедалі зростає. Зважаючи на активну участь у цьому процесі України, наукове осмислення проблематики співпраці між країнами набуває особливої актуальності. Курс України на інтеграцію з ЄС був закріплений в Основних напрямках зовнішньої політики ще 2 липня 1993 року і підтверджений у Зверненні українського парламенту до Європарламенту та парламентарів країн-членів Євросоюзу 20 червня 2004 року. Фактично, весь період незалежного розвитку Україна перебуває у процесі європейської інтеграції, яка має низку складників: економічну взаємодію, культурне співробітництво, соціальний аспект.

Події останнього десятиліття відкрили нові можливості для України на міжнародній арені, продемонстрували серйозність намірів нашої держави на відновлення позитивного міжнародного іміджу та європейської ідентичності, що разом із виникненням спільного українсько-євросоюзівського кордону після «великого» розширення ЄС у 2004 – 2007 роках об'єктивно зумовило сприятливу ситуацію для активізації зусиль у реалізації євроінтеграційної стратегії України. Республіка Польща, як одна із найближчих сусідок України, країна-член ЄС, яка має найбільшу протяжність кордону з нашою державою, та, як стратегічний партнер України, одночасно, є і найважливішим міжнародним партнером з точки зору реалізації Україною міжнародного співробітництва та його невід'ємної частини – культурної взаємодії.

Поряд із іншими складовими співробітництво України та Республіки Польща у культурній сфері є тим засобом, за допомогою якого сусідні держави більшою мірою здатні вирішувати власні політичні та економічні завдання в умовах нових геополітичних реалій. За таких обставин взаємне погодження до вирішення спільних гуманітарних проблем, пошук шляхів до їх перетворення на позитивний чинник розвитку міждержавних та міжнаціональних взаємин

стає дедалі актуальнішою проблемою, особливо в світлі того, що ситуація в Європі та світі змушує Україну та Польщу у багатьох випадках спільно підходити до формування і реалізації своєї зовнішньої політики. Однак, особливості українсько-польських контактів у культурній сфері недостатньо висвітлені у науковій літературі, що й визначає актуальність роботи.

Зв'язок дослідження з науковими програмами, темами, планами.

Магістерська робота виконана відповідно до тематики, яку розробляє кафедра всесвітньої історії Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Мета дослідження полягає у визначенні усіх аспектів розвитку українсько-польських культурних взаємин у посткомуністичний період.

Для досягнення мети необхідно розв'язати наступні **завдання**:

- дослідити історіографію та джерельну основу роботи;
- визначити зміст співпраці України та Польщі у сфері науки та освіти;
- охарактеризувати взаємодію України та Польщі у галузі молодіжної політики і спорту;
- дослідити співробітництво України й Польщі на ниві культури та мистецтва;
- виявити потенціал туристичної діяльності у покращенні стосунків між двома народами;
- визначити проблемні питання спільної історії та національної пам'яті в українсько-польських стосунках.

Об'єктом дипломної роботи є культурне, соціальне, наукове життя України та Польщі у кінці ХХ – у перші десятиліття ХХІ ст.

Предметом дослідження є співпраця України та Польщі у сфері культурної, соціальної, наукової діяльності у кінці ХХ – у перші десятиліття ХХІ ст.

Хронологічні межі дослідження визначені кінцем ХХ – першими десятиліттями ХХІ ст. Нижня межа пояснюється крахом комуністичної ідеології у Східній Європі та орієнтацією Польщі на вступ до Євросоюзу.

Верхня хронологічна межа пов'язана з сучасними політичними та культурними процесами, оскільки плідна співпраця між сусідніми країнами не завершилася, і сподіваємось буде тривати і надалі.

Географічні межі нашого дослідження включають усю територію України та Польської Республіки, при цьому головний акцент зроблено на прикордонні території, оскільки саме там є помітні реальні кроки у співпраці між двома країнами.

Методи дослідження головним чином обумовлені науковою доцільністю. Вважаємо за доцільне подати та проаналізувати українсько-польське співробітництво у культурній сфері в динаміці його розвитку, наголошуючи на певних особливостях його становлення. Саме тому в основу роботи покладено проблемно-хронологічний підхід, що дало можливість показати розвиток та еволюцію культурної співпраці між Україною та Республікою Польща поетапно, зосереджуючись на поглибленому аналізі найбільш показових проблемних питань.

В основу дослідження покладено наукові методи та принципи, що властиві історичній науці: порівняльно-історичний, порівняльно-правовий методи, а також індуктивний метод та методи системного аналізу. Методологічну основу склали принципи історизму, наукової об'єктивності, системності, конкретності. Використано також хронологічний та історико-генетичний методи.

Елементи наукової новизни полягають у тому, що в роботі здійснено дослідження співпраці у культурній сфері, розкрито якісні зміни в системі міжрегіональних зв'язків України та Республіки Польща в умовах безпосереднього сусідства України та ЄС, визначено проблеми суспільно-політичного та культурного життя національних меншин та запропоновано можливі шляхи врегулювання цих проблем, сформульовано пропозиції, спрямовані на інтенсифікацію розвитку українсько-польського туристичного партнерства.

Практичне значення результатів роботи полягає у тому, що вони можуть бути використані для покращення та структурної організації співробітництва між країнами в гуманітарній сфері. У науково-дослідницькій сфері можуть бути залучені фактологічний матеріал та висновки для подальшої розробки та поглиблення прикладних засад українсько-польського співробітництва з метою вдосконалення його інституційного та організаційно-правового забезпечення. Узагальнення можуть бути використані, також, при підготовці комплексних досліджень з сучасної історії України та Польщі, а також для підготовки відповідних розділів підручників, навчальних програм, спецкурсів з історії України, історії окремих регіонів України та Польщі.

Апробація результатів роботи здійснена через обговорення її окремих положень на науковій конференції «Проблеми сучасної гуманітарної науки», яка відбулася 19-20 вересня 2019 року у м. Києві. Окремі положення роботи були використані у статті «Українсько-польська взаємодія у галузі молодіжної політики і спорту на початку XXI ст.», опублікованій у збірнику за результатами зазначеної конференції. Також апробація роботи відбулась під час обговорення її положень під час засідання кафедри всесвітньої історії Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Структура роботи відповідає меті і завданням дослідження. Вона складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та літератури. Обсяг основного тексту роботи становить 89 сторінок. Повний обсяг роботи – 100 сторінок. Список використаних джерел та літератури складає 109 найменувань.

ВИСНОВКИ

Аналіз українсько-польського співробітництва 90-х років ХХ – перших десятиліть ХХІ століття засвідчує, що на сучасному етапі обома державами здійснено багато кроків щодо культурного зближення на шляху подолання взаємних негативних стереотипів, що склалися історично і тривалий час слугували перешкодою добросусідських відносин. Сьогодення визначає нові реальні можливості для розвитку міждержавних взаємин. Важливою складовою цього процесу є співпраця між державами у сфері культури, яка, у свою чергу, виступає важливою ланкою між обома націями, народами, врешті, пересічними громадянами. Саме останні і є тими соціо-культурними складниками гуманітарних взаємин, без участі яких неможливо здійснювати презентацію національної культури, історії, освіти, морально-етичних цінностей, власне усього того, що підводиться під поняття національної ідентичності та ментальності.

З'ясовано, що становлення та розвиток українсько-польських культурних взаємин мали позитивну динаміку. З моменту формування Республіки Польща та України як незалежних держав і до утворення у 1993 році першого спільного єврорегіону «Карпати» проходить активний підготовчий процес, який виявився у переговорах, узгодженні позицій та законодавства сусідніх країн, налагодженні співробітництва на міждержавному рівні.

Співробітництво між Україною та Республікою Польща у сфері культури особливо активними і дієвим є у транскордонному регіоні, адже саме порубіжні території увібрали в себе особливості культури обох народів, що століттями спільно тут співіснували, саме на прикордонні проживає чимало представників національних меншин, які є однією і з рушійних сил культурної взаємодії, і саме тому транскордонний регіон найбільш чутливо і показово реагує на найменші зміни у культурній політиці сусідніх держав.

Культура, традиції українців та поляків мають спільні корені і тісно переплелися, взаємодоповнюючи одними одного. Саме тому культурне зближення та інтеграція є невід'ємним складником розбудови українсько-польських міждержавних відносин. Адже, історично склалося так, що Україна та Польща мають багато сторінок спільної історії, які досить часто залишали гіркий присмак у міжнаціональних відносинах. Сьогодні ми можемо із впевненістю стверджувати, що за останні двадцять років зроблено вирішальні кроки на шляху подолання негативного історичного спадку та стереотипів, і в цьому процесі однаково визначальною є роль обох держав.

Підсумовуючи досвід культурного співробітництва сусідніх Польщі та України, можна вийти на більш узагальнений висновок про те, що Українська держава з кожним роком все більше утверджується в загальному контексті європейської інтеграції з орієнтацією на фундаментальні цінності західної культури: парламентаризм, права людини, права національних меншин, лібералізацію, свободу пересування, свободу отримання освіти будь-якого зразка та інші цивілізаційні набуток. Розширенню та поглибленню польсько-українських дружніх зв'язків сприяло також створення міжнаціональних культурних та культурно-інформаційних центрів, розробка спільних дослідницьких проектів різними громадськими організаціями зацікавлених сторін. Саме тому доцільно і надалі розвивати інформаційні, культурні та наукові польсько-українські зв'язки.

У досліджуваній період сформувалися та різносторонньо розвинулися наукові контакти між сусідніми країнами: організація спільних наукових закладів, узгодження трактування історичної минувшини, взаємний обмін науковою продукцією та інформацією, запозичення досвіду та підвищення кваліфікації, організація спільних освітніх закладів – ось далеко не повий перелік українсько-польського співробітництва на транскордонному рівні у науковій та освітній сферах. В ході наукової співпраці було сформовано відповідні напрями та групи фахівців, які безпосередньо працюють над реалізацією спільних наукових проектів. Постійний діалог українських та

польських учених у формі проведення міжнародних наукових конференцій, круглих столів, присвячених обговоренню різних наукових проблем, сприяє послідовному встановленню об'єктивності та виявленню достовірних фактів в історії розвитку обох націй.

Аналіз культурних заходів, що проводилися по обидва боки українсько-польського кордону свідчить про зацікавленість обох країн, обох суспільств у подальшому співробітництві між областями та воєводствами, містами, культурними та мистецькими установами, музеями, творчими спілками, організаціями національних меншин.

90-ті роки ХХ століття поставили на повістку денну перед Україною та Польщею ряд гострих проблем, зокрема таких, як: узгодження трактування суперечливих сторінок історії; охорони місць національної пам'яті, повернення національним меншинам культових об'єктів тощо. Сьогодні можна з впевненістю підсумовувати, що завдяки виваженій політиці президентів та урядів обох держав вдалося повністю згладити усі гострі камені міжнаціональних протиріч. Українське та польське суспільства за відносно короткий історичний період, продемонстрували, що вони здатні скоректувати та змінити світогляд. І саме на цьому прикладі доводиться беззаперечно важливість гуманітарного міждержавного співробітництва, яке, у певному сенсі, слугує підвалиною для поглиблення та розширення економічної співпраці, гармонізації діалогу.

Досягнень у розвитку та поглибленні українсько-польських гуманітарних взаємин є чимало, однак, зупинятися на досягнутому було б помилкою. Пошук шляхів поліпшення ситуації, поглиблення транскордонних культурних взаємин України та Республіки Польща лежить у площині змін принципів ведення і підходів до формування гуманітарної політики України. Такі зміни, на нашу думку, повинні відбутися у кількох напрямках, кожен з яких зачіпає особливу сферу формування гуманітарної політики нашої держави та відповідним чином проектується на сферу її зовнішньополітичної діяльності.

На основі проведеного дослідження видається можливим виділити наступні практичні рекомендації, щодо розширення та поглиблення українсько-польського співробітництва у культурній сфері. Серед них:

- інтенсифікація та поглиблення науково-освітнього українсько-польського співробітництва потребує надання належного фінансування, що сьогодні, є головною проблемою у цій сфері;

- необхідно доопрацювати механізми здійснення культурного співробітництва, запровадивши спрощений порядок перетину кордону творчим колективам та особам, які приймають участь у різного роду культурних заходах;

- слід активізувати державну підтримку взаємозв'язків музеїв, бібліотек, театрів. Це дозволить встановити паритетну присутність української культури в Польщі, а польської – в Україні, уникнути комерціалізації даних аспектів культурної взаємодії, та її негативних наслідків;

- потребує розбудови та адаптації до європейських зразків інфраструктура інформаційної мережі в Україні, і, частково, в східних воєводствах Польщі, з метою більш широких відомостей про культуру сусіднього народу;

- порушуючи питання національно-культурного життя національних меншин, української в Польщі, та польської в Україні, слід зосередити увагу на активізації фінансової підтримки їх діяльності.

Вище перелічені заходи дозволять Україні втілити у життя якісно нову модель культурного співробітництва, а це у свою чергу активізує економічні та політичні відносини між державами. У такий спосіб буде забезпечено реалізацію стратегічного партнерства між Україною та Польщею у частині гуманітарних взаємовідносин і це стане однією із сходинок на шляху до повноправного входження України до Європейського Союзу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

І. ДЖЕРЕЛА

1. Декларація про загальні зсади державної молодіжної політики в Україні від 15 грудня 1992 р. // [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2859-12>
2. Декларація про принципи та основні напрями розвитку українсько-польських відносин // Україна на міжнародній арені : збірник документів та матеріалів, 1986 – 1990 рр. Київ: Україна, 1993. С. 27 – 30.
3. Державна програма розвитку транскордонного співробітництва на 2007 – 2010 роки // Україна у сучасному вимірі транскордонного співробітництва. Нові можливості для регіонів. Ужгород, 2009. С. 37 – 39.
4. Договір між Республікою Польща і Україною про добросусідство, дружні відносини і співробітництво (18.05.1992 р.) // Україна на міжнародній арені. Збірник документів і матеріалів. 1991 – 1995 рр. Київ: Юрінком Інтер, 1998. С. 12.
5. Договір про добросусідство, дружні взаємини та співробітництво від 18 грудня 1992 // Відомості Верховної Ради України. 1992. № 43. С. 613.
6. Документи ЄС щодо України / Урядовий портал // [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua>
7. Європейська рамкова конвенція про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями (21 травня 1980 р., м. Мадрид), Рада Європи. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_106
8. Закон України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді України» від 5 лютого 1993 р. // [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T299800.html
9. Закон України «Про транскордонне співробітництво» // Відомості Верховної Ради України. 2004. № 45. Ст.499. С. 182.

10. Конституція Республіки Польща. Зібрання законів Республіки Польща з місцевого самоврядування та регіональної політики. [Електронний ресурс] / Тематична підбірка матеріалів // Центр досліджень адміністративної реформи 2001. № 19. С. 2 – 9. Режим доступу: <http://www.uara-csar.org.ua/bp-2001-1.htm>
11. Консульська Конвенція між Україною та Республікою Польща, м. Варшава, 8 вересня 1991 р. // Збірник чинних міжнародних договорів України. – Офіц. Вид. – Т.1. 1990 – 1991 рр. Київ: ІнЮре, 2001. С. 47 – 54.
12. Меморандум взаєморозуміння зі співробітництва у сфері фізичної культури і спорту // [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MU05362.html
13. Основи законодавства України про культуру // Відомості Верховної Ради України. 1992. № 21. Ст. 294.
14. Перспективи розвитку українсько-польської співпраці в сфері нових медичних технологій. // [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://http://www.euroosvita.net>
15. Перший Всеукраїнський перепис населення: історичні, методологічні, соціальні, економічні, етнічні аспекти / Інститут демографії та соціальних досліджень НАН України, Державний Комітет статистики України. Київ, 2003. С. 57.
16. Положення про Раду розвитку регіонів. Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 20 грудня 2006 р. № 1759 // [Електронний ресурс]. Режим доступу: [http:// www.kmu.gov.ua](http://www.kmu.gov.ua)
17. Постанова Кабінету Міністрів України від 29 листопада 2006 р. № 1653 «Про утворення Ради розвитку регіонів» // [Електронний ресурс]. Режим доступу: [http:// www.kmu.gov.ua](http://www.kmu.gov.ua)
18. Правове регулювання туристичної діяльності в Україні: зб. нормативно-правових актів; [під заг. ред. проф. В. К. Федорченка / Київ, ун-т туризму, економіки і права]. Київ: Юрінком Інтер, 2002. 640 с.

19. Про транскордонне співробітництво: закон України від 24 червня 2004 року № 1861-IV // *Голос України*. 2004. 22 липня.
20. Про туризм: Закон України від 15 вересня 1995 р. №324/95-ВРї // *Туризм в Україні: зб. нормативно-правових актів у п'яти томах*. Т.1. Ужгород: ІВА, 1999. 328 с.
21. Програма діяльності Кабінету Міністрів України «Назустріч людям». Київ, 2005. 42 с.
22. Програма розвитку сільського туризму в Україні // *Український туристичний вісник*. 2004. № 4. С. 14 – 17.
23. Протоколи про консультації між Міністерством закордонних справ Української Радянської соціалістичної Республіки і Міністерством закордонних справ Республіки Польща, м. Київ, 07.09.1991 // *Збірник чинних міжнародних договорів України*. Т.1. 1990 – 1991 рр. Київ: ІнЮре, 2001. С. 29 – 30.
24. Спільна польсько-українська стратегія транскордонного співробітництва: Люблінське воєводство, Підкарпатське воєводство, Волинська область, Львівська область. 2005 – 2015 роки. Разом у майбутнє. Люблін, 2006. 57 с.
25. Стратегія транскордонного розвитку «Карпати 2004 – 2011». Ужгород, 2003. 16 с.
26. Стратегія українсько-польського міжрегіонального і прикордонного співробітництва. Київ – Варшава: Українсько-польська Координаційна Рада з питань міжрегіонального співробітництва, 2004. 45 с.
27. Угода між Державним комітетом з фізичної культури і спорту України та Державною адміністрацією у справах фізичної культури та туризму Республіки Польща про співробітництво та обміни у галузі спорту від 10 жовтня 1996 р. // Декларація про загальні засади державної молодіжної політики в Україні від 15 грудня 1992 р. // [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2859-12>

28. Угода між Урядом України та Урядом Республіки Польща про міжрегіональне співробітництво, 24.05. 1993 р. // Україна на міжнародній арені 1991 – 1995 рр. : збірник документів і матеріалів. Київ: Юрінком Інтер, 1998. С. 88 – 90.
29. Угода про співробітництво між Міністерством культури і мистецтв України та Міністерством культури Республіки Польща. [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://mincult.kmu.gov.ua/mincult/uk>
30. Указ Президента України від 3 травня № 340/2006 «Про деякі питання впорядкування діяльності консультативно–дорадчих органів при Президенті України // [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.president.gov.ua>
31. Указ Президента України «Про затвердження Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу» із змінами, внесеними згідно Указу Президента № 587/ 2000 від 12.04.2000 // Політика і час: спецвипуск. 2004. № 3 – 4. С. 33.

II. ЛІТЕРАТУРА

32. Андрійчук О. Україна – Європа: тести на сумісність. Київ: Смолоскип, 2007. 378 с.
33. Антонюк О. Культурно-національні товариства // [Відп.ред. Ю.І. Римаренко]. – Мала енциклопедія етнодержавознавства. НАН України. Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. Київ: Генеза, 1996. 527 с.
34. Антонюк О. Практика регулювання правового статусу національних (етнічних) меншин у країнах Європи: міжнародний досвід у контексті етнополітики України // Дослідження світової політики: зб. наукових праць. Київ, 2000. Вип. 12. С. 10 – 15.
35. Артьомов І. В. Проблеми і перспективи входження України в Європейський Союз: навч. посібник. Ужгород, 2007. 384 с.
36. Бабак О. І. Українсько-польські відносини (від 1980-х років до 2005 р.). Кіровоград, 2005. 305 с.

- 37.Базив Д. П. Геополитическая стратегия Украины. Київ, 2000. 192 с.
- 38.Бжезінський З. Дипломатія і Політика. Україна в процесі динамічних геополітичних змін. Харків: Фоліо, 2003. 559 с.
- 39.Бжезінський З. Україна і Польща в контексті європейської інтеграції // Стратегічна панорама. 1998. № 3 – 4. С. 26 – 29.
- 40.Бжезінський З. «Я завжди знав і вірив, що буде незалежна Україна» // Універсам. 1998. № 9 – 10. С. 8 – 9.
- 41.Бураковський І., Немиря Г., Павлюк О. Україна та європейська інтеграція // Політика і час. 2000. № 3 – 4. С. 46 – 52.
- 42.Бурант С. Україна і Польща: до стратегічного партнерства // Політична думка. 1997. № 3. С. 99 – 111.
- 43.Вавринюк А. В. Сільський туризм як перспективний напрям транскордонного співробітництва в єврорегіоні «Буг» // Проблеми розвитку прикордонних територій та участі в інтеграційних процесах: Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції. Луцьк, 2006. С. 244 – 246.
- 44.Вівчарик М., Падалка С. Україна в етнонаціональному вимірі. Київ, 1999. 136 с.
- 45.Візовий режим України і Польщі: коментарі, аналіз, прогноз: Збірник аналітичних матеріалів. Львів: Каменярь, 2004. 78 с.
- 46.Возняк Т. Геополітична роль Західної України в українському та європейському контексті // [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.ji.lviv.ua/nltx/vozniak2>
- 47.«Воїнам УПА» чи «повстанцям»? Як поляки реагують на меморіальні написи // Українська правда. 2011. 28 квітня. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.istpravda.com>
- 48.Волиняни впорядкували українські могили в Польщі // Волинь Post. 2014. 24 квітня. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.volynpost>
- 49.Габа М. І. Соціально-економічні особливості розвитку сільського зеленого туризму в карпатському регіоні України // Проблеми розвитку

- прикордонних територій та їх участі в інтеграційних процесах. Матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції, м. Луцьк, 15 – 16 жовтня 2009 р. Луцьк, 2009. С. 142 – 144.
50. Гаврилишин Б. Україна між Сходом та Заходом, Північчю та Півднем: геополітичні можливості і обмеження // Розбудова держави. 2002. № 7. С. 26 – 33.
51. Гальчинський А. Нові можливості євроінтеграційної стратегії України // Політика і час. 2003. № 8. С. 3 – 11.
52. Гальчинський А. С. Україна – на перехресті інтересів. Київ: Знання України, 2002. 180 с.
53. Гарагонич В. Євро регіони у транскордонному співробітництві // Україна дипломатична: наук. щорічник. Київ, 2010. Вип. 11. С. 526 – 537.
54. Гарагонич В. Нові можливості розвитку туризму в Карпатському євро регіоні крізь призму підготовки фахівців туристичної галузі // Нові можливості розвитку туризму в Карпатському регіоні : матеріали Міжнар. конф. Ужгород: Ліра, 2007. С. 61 – 63.
55. Гарагонич В. В. Поглиблення транскордонного співробітництва крізь призму підготовки України та Польщі до Євро – 2012 // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Серія: Історичні науки. 2010. № 22. С. 137 – 143.
56. Гарагонич В. Транскордонне співробітництво України: мости через кордони. Ужгород: Карпати, 2011. 432 с.
57. Горун Д. Українсько-польські гуманітарні взаємини в 1991 – 2001 рр. // Історія в школі. 2002. № 5 – 6. С. 40 – 49.
58. Дем'янець В. Транскордонна політична та соціально-економічна трансформація Польщі у 90-х роках // Людина і політика. 2000. № 4. С. 30 – 37.
59. Дещинський Л. Є., Панюк А. В. Міжнародні відносини України: історія і сучасність. Львів: Видавництво національного університету «Львівська політехніка», 2001. 424 с.

60. Дні польського кіно 2012: В Україні покажуть кращі польські фільми.
[Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://afisha.tocha.net/ua/12527>
61. Долішній М. Актуальні завдання інтенсифікації соціально-економічного розвитку регіонів України // Регіональна економіка. 2005. № 2. С. 7 – 14.
62. Долішній М. І., Мікула М. А. Перспективи розвитку єврорегіональної співпраці в Україні // Проблемы и перспективы развития сотрудничества между странами Юго-Восточной Европы в рамках ЧЭС и ГУУАМ: сб. науч. трудов. Донецк: Дон.НУ, 2003. С. 61 – 65.
63. Долішній М. Регіональна політика на рубежі ХХ – ХХІ століть. Нові пріоритети. Київ: Наукова думка, 2006. 511 с.
64. Дрозд С. Стан та перспективи розвитку транскордонного співробітництва між Україною та Польщею // [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.tpp.lviv.net>
65. Дяченко О. Рукостискання культур // Політика і час. 1996. № 8. С. 12.
66. Заброварний С. До повного примирення і щирого порозуміння // Політика і час. 1997. № 9. С. 5 – 11.
67. Зашкільняк Л. О., Крикун М. Г. Історія Польщі: від найдавніших часів до наших днів. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2002. 752 с.
68. Зеленько Г. «Навздогінна модернізація»: досвід Польщі та України. Київ: «Критика». 2003. 216 с.
69. Зеленько Г. Україна – Польща: політико-владні структури в умовах модернізації // Людина і політика. 2000. № 2. С. 28 – 34.
70. Івченко О. Україна в системі міжнародних відносин: історична ретроспектива та сучасний стан. Київ: РШЦУАННП, 1997. 688 с.
71. Калакура О. Я. Мовно-культурний розвиток сучасної польської меншини в Україні // Наукові записки. Київ: ІПіЕНД, 2007. Вип. 34. С. 235 – 242.
72. Калакура О. Я. Поляки в етнополітичних процесах на землях України у ХХ ст. Київ: Знання України, 2007. 508 с.

- 73.Калакура О. Польська етнічна група в процесі становлення громадянського суспільства в Україні // Наукові записки ІШЕД НАН України. 2001. Вип. 14. С. 175 – 185.
- 74.Кіш Є. За програмою сусідства / Є. Кіш // Політика і час. 2004. № 12. С. 27 – 34.
- 75.Кіш Є. Центральна Європа в сучасній системі європейської інтеграції: монографія / Є. Кіш. – Ужгород: Ліра, 2008. – 440 с.
- 76.Клімчук Б. П., Луцишин Н. П., Луцишин П. В. Єврорегіон «Буг»: концепція та стратегія розвитку. Луцьк: Вежа, 2002. 416 с.
- 77.Колесник В. П., Кучерепа М. М. Україна – Польща: важкі питання // Науковий вісник Волинського державного університету імені Лесі Українки. Історичні науки. Луцьк : Вежа, 2001. № 11. С. 3 – 8.
- 78.Колодяжна В. Українсько-польське транскордонне співробітництво в гуманітарній сфері: організаційно-правові засади // Підприємництво, господарство і право. 2008. № 11. С. 110 – 113.
- 79.Колодяжна В. Українсько-польське транскордонне співробітництво: правові засади освітнього співробітництва // Проблеми розвитку прикордонних територій та їх участі в інтеграційних процесах. 2008. Луцьк, 2008. С. 77 – 80.
- 80.Коніщева Н. Й. Маркетингові інструменти антикризового управління розвитком туристичних підприємств // Економіка туристичних послуг, маркетинг та логістика. Вісник ДІТБ, 2012. № 16. С. 263 – 271.
- 81.Коніщева Н. Й. Удосконалення системи підготовки та підвищення кваліфікації кадрів сфери туризму та курортів // Вісник ДІТБ, 2011. № 15. С. 158 – 167.
- 82.Литвин В. Україна на межі тисячоліть (1991 – 2000 рр.). Київ: Альтернативи, 2000. 360 с.
- 83.Лотоцький С. Трохимчук С. Україна у світовому геополітичному просторі. Львів, 2012. 192 с.

- 84.Любіцева О. О. Ринок туристичних послуг (геопорсторові аспекти). Київ: Альтерпрес, 2002. 436 с.
- 85.Медведчук Н. Участь Волині в реалізації культурно-освітніх програм євро регіону «Буг» // Збірник навчально-методичних матеріалів і наукових статей Волинського національного університету імені Лесі Українки. Вип. 6. Луцьк, 2001. С. 135 – 139.
- 86.Медведчук Н. Участь громадських організацій в українсько-польських культурних стосунках: історія і сучасність // Етнічна історія народів Європи. Київ, 2001. Вип. 11. С. 33 – 37.
- 87.Музала М. На Волині українські пластуни та польські харцери відновлювали військові поховання. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.plast.org.ua/news?newsid=501>
- 88.Обухова О. Роль органів місцевого самоврядування в становленні та розвитку транскордонного співробітництва України та Республіки Польща // Літопис Волині. Всеукраїнський науковий часопис. Число 11. Луцьк, 2012. С. 81 – 86.
- 89.Офіцинський Р. А. Політичний розвиток незалежної України (1991 – 2004) в аспекті європейської ідентичності (на матеріалах періодики Заходу). Київ – Ужгород: Гражда, 2005. 468 с.
- 90.Палій О. Польща – Україна: дружба за обопільної відсутності альтернативи // Підтекст. 1998. № 5 – 6. С. 45 – 49.
- 91.Перстньова Н. Транскордонне співробітництво або український досвід євро регіонів // Дзеркало тижня. 2000. № 28 (301). 15 – 21 липня.
- 92.Регіональна політика і механізми її реалізації : монографія / за ред. М. І. Долішнього. Київ: Наукова думка, 2003. 503 с.
- 93.Рутинський М. Й., Зінько Ю. В. Сільський туризм: навч. посібник. Київ: Знання, 2006. 272 с.
- 94.Соскін О. Сучасний геополітичний простір і пріоритети розвитку України // Економічний часопис. – 2000. – № 2. – С. 3 – 7.

95. Стоєцький С. В. Концепція стратегічного партнерства в політиці Республіки Польща щодо України // Політичний менеджмент. 2005. № 3 (12). С. 147 – 158.
96. Стоєцький С. В. Польща і європейський вибір України: стратегічне партнерство в дії // Дослідження світової політики. Зб. наук. праць. Вип. 26. Київ, 2004. С. 225 – 240.
97. Стоєцький С. Україна і Польща в сучасних геополітичних координатах: проблема стратегічного вибору і асиметрії партнерства // Україна і Польща – стратегічне партнерство. Історія. Сьогодення. Майбутнє. Київ, 2002. Ч. II. С. 76 – 79.
98. Стрільчук Л. В. Україна – Польща: від добросусідських відносин до стратегічного партнерства (кінець ХХ – початок ХХІ століття). Луцьк: Волинські старожитності, 2013. 608 с.
99. Струтинський В. Політична відповідальність правлячих еліт у посткомуністичному суспільстві: етичний вимір проблеми // Політичні та соціологічні студії: Зб. наук. праць. Т. 1. Чернівці, 2000. С. 165 – 176.
100. Струтинський В. Україна та Польща на шляхах парламентаризму // Віче. 1998. № 9. С. 115 – 128.
101. Ткаченко В. М., Реєнт О. П. Україна на межі цивілізацій: історико-політологічні розвідки. Київ: Ін-т історії України, 1995. 159 с.
102. Ткаченко В. М., Реєнт О. П., Головатюк В. М. Україна: проблеми самоорганізації: начерки новітньої доби. Київ: Ін-т історії України, 1996. 104 с.
103. Толстов С. Україна в євроатлантичних відносинах: досвід пристосування // Політична думка. 1999. № 3. С. 73 – 86.
104. Траба Р. «Другий бік пам'яті». Історичні досвіди та їхнє пам'ятання в Центрально-Східній Європі // Україна модерна. 2009. № 4 (15). Пам'ять як поле змагань. С. 53 – 62.
105. Троян С. С. Базові засади транскордонного співробітництва і перспективи функціонування єврорегіонів // Актуальні проблеми

вітчизняної та всесвітньої історії: Наукові записки РДГУ. Рівне: РДГУ, 2008. Вип. 13. С. 217 – 224.

106. Троян С. С. Україна і Польща в Європейському полі глобальних трансформацій // Стратегія українсько-польського соціально-економічного партнерства. Львів: ЛНУ, 2000. С.132 – 135.
107. Троян С. С. Українсько-польські відносини: архітектоніка соціальної пам'яті // Література та культура Полісся. Ніжин, 2011. Вип. 64. С. 303 – 312.
108. Україна в сучасному геополітичному просторі: теоретичний і прикладний аспект: кол. монографія / за ред. Ф. М. Рудича. Київ: МАУП, 2002. 488 с.
109. Хом'юк К. Єврорегіон «Буг», як модель розвитку прикордонного співробітництва Волинської області: практичні здобутки, проблеми та нові перспективи // Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Проблеми і перспективи ТКС в аспекті процесів європейської інтеграції. Луцьк: Вежа, 2000. Вип. 15. С. 102 – 106.